

پشتیبانی کتابخانه‌های مجازی از آموزش مجازی از دیدگاه مدیران و دانشجویان مراکز آموزش مجازی

رقیه اسکروچی^۱ / مریم زرقانی^۲ / آغا فاطمه حسینی^۳

چکیده

مقدمه: آموزش مجازی با استفاده از انواع فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی محیط آموزش سنتی را در محیطی مجازی شبیه‌سازی کرده و بر چارچوب و خدمات پشتیبانی از نظام‌های آموزشی تأثیرات زیادی گذاشته است. خدمات کتابخانه‌ای یکی از خدمات پشتیبانی است، که چندان مورد توجه طراحان این نظام آموزشی قرار نگرفته است. هدف پژوهش، بررسی دیدگاه مدیران و دانشجویان مراکز آموزش مجازی، راجع به نقش کتابخانه، انواع و شیوه ارائه منابع در کتابخانه مجازی بوده است.

روش کار: پژوهش حاضر، یک مطالعه بنیادی-کاربردی است که در سال ۹۳-۱۳۹۲ با ابزار پرسشنامه انجام گرفته است. برای روایی پرسشنامه‌ها به ده نفر از متخصصین رشته ارسال شد و در نهایت به تایید شش نفر از آن‌ها رسید و پایایی پرسشنامه مدیران با عدد ۰/۷۹ و پرسشنامه دانشجویان با عدد ۰/۷۱ مورد تأیید قرار گرفت. جامعه پژوهش شامل مدیران و دانشجویان ۱۹ مرکز آموزش مجازی دانشگاه‌های شهر تهران بوده است.

یافته‌ها: در ارتباط با نقش کتابخانه، مدیران «توانمندساختن کاربر» و دانشجویان «پژوهش» را در اولویت اول قرار داده‌اند. در بین منابع ارائه شده، «پایگاه‌های اطلاعاتی» و «کتاب‌های درسی» رتبه اول را از دیدگاه هر دو گروه گرفته‌اند. در ارتباط با شیوه ارائه منابع، مدیران «دسترسی به چکیده و اطلاعات کتابشناختی» و دانشجویان «دسترسی به تمام متن منابع» در اولویت اول مورد توجه قرار دادند.

نتیجه‌گیری: براساس یافته‌ها، از آنجاکه کتابخانه مجازی نقش بسزایی در آموزش مجازی دارد، توجه به اختلاف نظرهای این دو گروه بسیار حائز اهمیت می‌باشد. لذا، مدیران باید برنامه‌های خدمات کتابخانه‌ای خود را در جهت نیازهای دانشجویان ارائه دهند تا جایگاه کتابخانه مجازی در پشتیبانی از آموزش و پژوهش به خوبی نمود پیدا کند.

کلید واژه‌ها: کتابخانه مجازی، مراکز آموزش مجازی، خدمات کتابخانه‌ای، دیدگاه مدیران و دانشجویان

• وصول مقاله: ۹۳/۰۸/۱۵ • اصلاح نهایی: ۹۴/۰۵/۲۵ • پذیرش نهایی: ۹۴/۰۸/۰۶

۱. دانشیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران
 ۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران؛ نویسنده مسئول
 (mary.zarghani@gmail.com)
 ۳. مربی گروه آمار و ریاضی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

مقدمه

آموزش مجازی به عنوان یکی از پیشرفته ترین روش های آموزشی در دنیای امروز مطرح است، که از انواع فناوری های نظیر شبکه اینترنت، بانک های اطلاعاتی، مدیریت دانش و غیره بهره می گیرد تا آموزش مجازی بتواند تمام ابعاد و ویژگی های آموزش سنتی را در محیطی مجازی، با استفاده از فناوری اطلاعات شبیه سازی کند [۱]. به طور کلی می توان به دو مورد از دلایل اهمیت آموزش الکترونیک اشاره کرد: ۱- دائمی شدن فرایند آموزش، ۲- امکان افزایش کلاس های مجازی. از مهم ترین مزایای آموزش الکترونیک می توان مواردی را نام برد از قبیل: آموزش همیشگی برای همه کس و در همه جا، صرفه جویی در هزینه ها، همکاری و تعامل، قابلیت انتخاب سطوح مختلف، آموزش به روز، شبیه سازی محیط های آموزشی و... [۲].

آموزش مجازی نه تنها بر چارچوب آموزشی تاثیر گذاشته بلکه بر خدمات پشتیبانی کننده از آموزش نیز تاثیر زیادی داشته است. با افزایش تعداد موسسات ارائه دهنده آموزش مجازی از یک طرف و گسترش رشته های موجود در آموزش مجازی از طرف دیگر لازم است که خدمات پشتیبانی فراهم آمده برای دانشجویان این نوع از آموزش مورد بررسی قرار گیرد. یکی از موانع مهم برنامه های آموزش مجازی ضعف خدمات و تسهیلات کتابخانه ای است که به عنوان یکی از نظام های پشتیبانی از آموزش مجازی می باشد و از آنجا که کتابخانه به عنوان مرکز مهم هر موسسه آموزشی به شمار می رود، دانشجویانی که در طول تحصیل خود از منابع اطلاعاتی مناسب بهره مند نباشند، کیفیت تحصیلات این دانشجویان تنزل پیدا خواهد کرد [۱].

کتابخانه مجازی، با توجه به فناوری ها و شبکه اینترنت به وجود آمده است، امکان دسترسی به فهرست ها، پایگاه های اطلاعاتی و غیره را فراهم می کند. ارائه خدمات به صورت تمام وقت از طریق وب سایت ها انجام می شود، بدون اینکه از نظر فیزیکی به مکانی برای مراجعه افراد جهت درخواست و دسترسی به اطلاعات نیاز باشد [۳]. بنابراین، کتابخانه مجازی

حاصل پایگاه های الکترونیکی، کتاب های الکترونیکی، - مجلات الکترونیکی است که در حافظه هایی با ظرفیت بالا نگهداری می شوند و به شکل الکترونیک قابل دسترس می باشند. «رامیان»، سه گام را در توسعه کتابخانه های مجازی بیان کرده است: ۱. کتابخانه های کامپیوتری شده ۲. منابع کتابخانه ای و دیجیتال شده ۳. اشتراک و دسترسی به پایگاه های آنلاین، کتاب های الکترونیکی، مجلات الکترونیکی [۴، ۵].

کتابخانه ها دارای سه نقش در یادگیری هستند خواه به صورت فیزیکی باشند و خواه به صورت مجازی: ۱. مکانی برای به اشتراک گذاشتن منابع اطلاعاتی غنی ۲. نگهداری اندیشه ها ۳. پشتیبانی، تسهیل و گسترش آموزش رسمی و غیررسمی در موسسه مادر. با توجه به این نقش ها، کتابخانه مجازی از این قبیل مزایا برخوردار است: ۱. دسترسی فوری به طیف وسیعی از منابع و اطلاعات به روز شده که به صورت فیزیکی موجود نیستند ۲. دسترسی به منابع در هر مکان و هر زمان از طریق ارتباط اینترنتی ۳. در کتابخانه ای مجازی یادگیری، فرایندی مستقل از زمان و مکان می باشد، چرا که حاوی اطلاعات روز آمد هستند و فرصت های مناسبی برای یادگیری و امکان آموزش از راه دور را به کاربران جهت استفاده از منابع کتابخانه می دهد [۶].

در آموزش مجازی اغلب نیاز دانشجویان به خدمات کتابخانه ای مورد غفلت قرار گرفته است. باور عمومی بر این است که این دانشجویان نیازهای اطلاعاتی خود را از طریق اینترنت و سایر شبکه ها تامین می کنند و از آنجا که غالباً بر منابع موجود در شبکه اینترنت نظارتی وجود ندارد، می توانند از حیث اعتبار زیر سوال قرار بگیرند و همچنین با توجه به مهارت های اطلاع یابی، همه دانشجویان این مراکز قادر به بازیابی اطلاعاتشان از اینترنت نمی باشند. همچنان که «والپرت» بیان می کند، اینترنت جانشین مناسبی برای ارائه خدمات کتابخانه ای مطلوب به دانشجویان مجازی نمی باشد [۱] در پژوهش، نقش کتابخانه مجازی، انواع منابع و شیوه ای ارائه منابع، از دیدگاه مدیران و دانشجویان مراکز آموزش مجازی شهر تهران مورد بررسی قرار گرفت.

پرسشنامه مربوط به مدیران در دو مرحله به فاصله یک هفته به آن‌ها تحویل داده شد و بعد از تکمیل شدن پرسشنامه‌ها، با شاخص آماری ضریب همبستگی اسپیرمن به تحلیل داده‌ها پرداخته شد. بدین ترتیب پایایی پرسشنامه مدیران با ضریب همبستگی ۰/۷۹ تایید شد. در محاسبه پایایی پرسشنامه دانشجویان، دانشجویان مرکز آموزش مجازی دانشگاه صنعتی امیرکبیر انتخاب شدند، با مراجعه حضوری به ده نفر از این دانشجویان پرسشنامه‌ها در دو مرحله با فاصله یک هفته تحویل داده شد. مرحله اول به صورت حضوری و مرحله دوم از طریق ارسال پرسشنامه به آدرس ایمیل این دانشجویان، پرسشنامه‌ها تکمیل گردید و بعد از تحلیل داده‌ها با ضریب همبستگی اسپیرمن ۰/۷۱ مورد تایید قرار گرفت. تحلیل داده‌ها، با استفاده از آمار توصیفی و نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ و EXCEL صورت گرفت. روش امتیازدهی به بخش‌های هر سوال در پرسشنامه به ترتیب اعداد صعودی بوده است، به طور مثال، در سوال اول پژوهش سه بخش تعریف شده بود، که عدد سه بالاترین امتیاز و عدد یک پایین‌ترین امتیاز را داشته است، بدین ترتیب پاسخ دهندگان بخش‌های هر سوال را اولویت‌بندی کرده‌اند. پس از تحلیل داده‌ها، با توجه به سوالات پرسشنامه‌ها که برای هر سوال چندین قسمت تعریف شده بود، میانگین امتیازات حساب شد و سپس ترتیب اولویت خدمات کتابخانه‌های مجازی از دیدگاه مدیران و دانشجویان تعیین گردید. ترتیب اولویت‌ها بر اساس بیشترین میانگین امتیازی که هر قسمت کسب کرده بود، مشخص شد.

یافته‌ها

از ۱۵ مدیر که پرسشنامه‌ها را تکمیل نمودند، هشت نفر زن و هفت نفر مرد بودند. مدرک تحصیلی بیشتر آن‌ها کارشناسی ارشد (۵۳/۳ درصد) که اغلب آن‌ها سمت مدیر مرکز آموزش مجازی (۶۶/۷ درصد) را در این مراکز بر عهده داشته‌اند. مدت زمان ارائه آموزش مجازی در دانشگاه‌های مربوطه، حداقل زمان ارائه چهارسال و حداکثر زمان ارائه ۱۱ سال و همچنین میانگین زمان ارائه آموزش مجازی در دانشگاه‌های تحت

روش کار

مطالعه حاضر، پژوهش بنیادی-کاربردی است که حاصل پژوهش دانش افزایی در خصوص خدمات کتابخانه‌های مجازی در مراکز آموزش مجازی می‌باشد. نتایج این پژوهش توسط مراکز آموزش مجازی برای ارائه خدمات کتابخانه مجازی متناسب با نیازهای دانشجویان قابل استفاده می‌باشد. جامعه پژوهش شامل تمام مدیران و دانشجویان تحصیلات تکمیلی مراکز آموزش مجازی، دانشگاه‌های شهر تهران بود. مجموعاً ۱۹ مرکز بود که دو مرکز مربوط به وزارت بهداشت، و ۱۷ مرکز مربوط به وزارت علوم می‌باشد. از جامعه مدیران نمونه‌گیری انجام نگرفت و کل جامعه مورد بررسی قرار گرفت. اما از جامعه دانشجویان تحصیلات تکمیلی نمونه‌گیری انجام شد و با توجه به فرمول کوکران حداقل تعداد نمونه مورد نیاز برای این پژوهش ۳۶۰ نفر دانشجوی تعیین

$$n = \frac{NZ^2pq}{Nd^2 + Z^2pq}$$

گردید. فرمول حجم نمونه (۱۹ مرکز، پنج مرکز آموزش مجازی) دانشگاه بدین منظور از ۱۹ مرکز، پنج مرکز آموزش مجازی (دانشگاه تهران، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه تربیت مدرس و دانشگاه علوم و حدیث) به صورت تصادفی-ساده انتخاب شد و سپس در هر یک از مراکز انتخاب شده کلیه دانشجویان تحصیلات تکمیلی واجد شرایط در پژوهش شرکت داده شدند. محیط پژوهش، مراکز آموزش مجازی دانشگاه‌های شهر تهران و ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته برای مدیران و دانشجویان بوده است. ابتدا با بررسی متون، پرسشنامه‌هایی برای بررسی نظر مدیران و دانشجویان مراکز آموزش مجازی، درباره نقش کتابخانه سه بخش، منابع در ۱۳ بخش و شیوه ارائه منابع در کتابخانه‌های مجازی در چهار بخش تدوین گردید. برای روایی، پرسشنامه‌ها به ده نفر از اساتید و متخصصین رشته ارسال شد و بعد از بررسی به تایید شش نفر از اساتید رسید. برای پایایی پرسشنامه مدیران، مراکز آموزش مجازی سه شهر اصفهان، شیراز و مشهد که هفت مرکز آموزش مجازی در دانشگاه‌های این سه شهر می‌باشد انتخاب شدند به صورت حضوری

نمودار یک، میانگین امتیازی که هر کدام از این قسمت‌ها مطابق با دیدگاه مدیران و دانشجویان کسب کردند به ترتیب اولویت‌ها مشخص شد. ترتیب اولویت‌ها بر اساس میانگین امتیازات، از دیدگاه مدیران بالاترین امتیاز مربوط به «توانمند ساختن کاربر» (۲/۳۵) و از دیدگاه دانشجویان بالاترین امتیاز مربوط به «پژوهش» با میانگین امتیاز (۲/۴۳) بوده است.

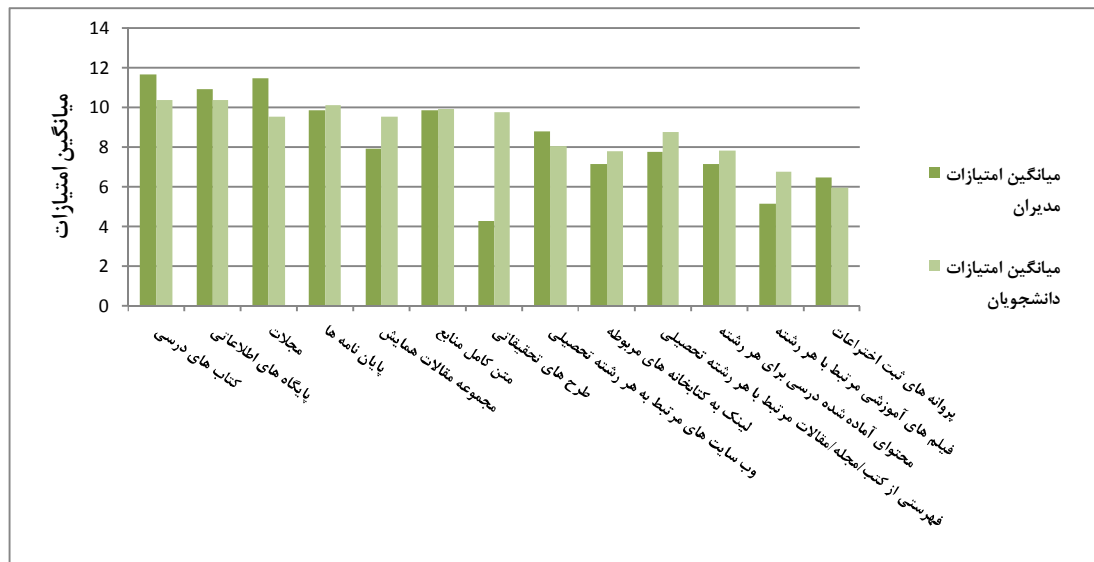
مطالعه (۶/۷) سال با انحراف معیار (۲/۲۲) بوده است. از ۲۰۸ دانشجویی که پرسشنامه‌ها را تکمیل نمودند، ۱۰۶ نفر مرد و ۱۰۲ نفر زن بوده‌اند. که از میان آن‌ها ۱۲۸ نفر ساکن شهر تهران و ۸۰ نفر ساکن سایر شهرها بوده‌اند. نقش کتابخانه مجازی در آموزش مجازی در سه بخش: آموزش، پژوهش و توانمند ساختن کاربر بررسی شد. بر اساس

نمودار ۱: اولویت بندی نقش کتابخانه مجازی در آموزش مجازی

امتیاز (۱۱/۵)، «مجلات» میانگین امتیاز (۱۰/۹) و «پایان‌نامه‌ها» میانگین امتیاز (۹/۹) محاسبه شد. از دیدگاه دانشجویان نیز بالاترین میانگین امتیازات مربوط به «کتاب‌های درسی» (۱۰/۴۰)، «پایگاه‌های اطلاعاتی» (۱۰/۴۰)، «پایان‌نامه‌ها» (۱۰/۱) و «متن کامل منابع مرتبط با هر رشته تحصیلی» (۹/۹) گزارش شد.

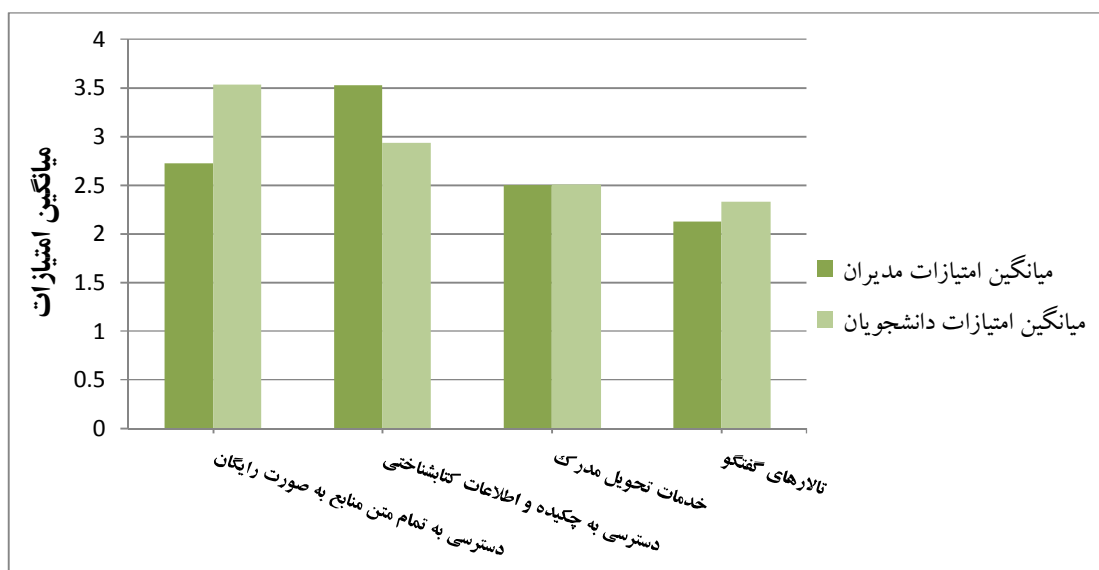
انواع منابع در کتابخانه مجازی بر اساس نمودار دو، میانگین امتیازاتی که هر بخش، مطابق با دیدگاه این دو گروه کسب کردند به ترتیب اولویت‌ها مشخص شد، که بالاترین میانگین امتیازات انواع منابع کتابخانه مجازی از دیدگاه مدیران مربوط به «کتاب‌های درسی» با میانگین امتیاز (۱۱/۷)، «پایگاه‌های اطلاعاتی» با میانگین

نمودار ۲: اولویت بندی منابع کتابخانه مجازی

اولویت را به شیوه‌ی «دسترسی به چکیده و اطلاعات کتابشناختی منابع» با میانگین (۳/۵۰) اختصاص دادند. اما دانشجویان شیوه‌ی «دسترسی به متن کامل منابع به صورت رایگان» را با میانگین امتیاز (۳/۵۰) در اولویت اول خود قرار دادند.

در ارتباط با شیوه‌ی ارائه منابع در کتابخانه مجازی، نیز این قسمت از خدمات در چهار بخش مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس نمودار سه، میانگین امتیازی که هر قسمت، مطابق با دیدگاه مدیران و دانشجویان کسب کردند، ترتیب اولویت‌ها مشخص شد. مدیران بر اساس میانگین امتیازات بالاترین

نمودار ۳: اولویت بندی شیوه‌های ارائه منابع در کتابخانه مجازی

نداده‌اند. به طور مثال «آموزش‌های روش جستجو» یکی از مواردی است که به کاربران این امکان را می‌دهد تا به رفع مشکلاتشان در بازیابی اطلاعات بپردازند یا موارد دیگر در زمینه «توانمندسازی کاربران»، توره‌های کتابخانه‌ای و نیروی انسانی متخصص در کتابخانه می‌باشد، مدیران باید در تسهیلات لازم در کتابخانه مجازی این موارد را مدنظر قرار دهند.

از طرفی دانشجویان، نقش کتابخانه را در نیازهای فعلی خود بیشتر مدنظر قرار داده‌اند، به طوری که نقش کتابخانه مجازی در اولویت اول به امر «پژوهش» اختصاص یافته است، که دلیل این امر می‌تواند محدودیت دسترسی به منابع باشد. بیشتر دانشجویان این مراکز که در مقطع کارشناسی ارشد بودند، جهت رفع نیازهای اطلاعاتی، درسی و پژوهشی خود اغلب به منابع از طریق وب سایت کتابخانه، دسترسی ندارند و در بیشتر موارد تنها به چکیده منابع دسترسی دارند. این یکی از موانع

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش نشان داد که دیدگاه مدیران و دانشجویان در برخی موارد مربوط به رسالت و خدمات کتابخانه مجازی در ترتیب اولویت‌ها مشابه و در برخی موارد متفاوت از یکدیگر بوده است. مدیران نقش کتابخانه را در امر «توانمند ساختن کاربر» و دانشجویان نقش کتابخانه را در امر «پژوهش» در اولویت اول قرار داده‌اند. اغلب مدیران یکی از دلایل راه اندازی آموزش مجازی، را آموزش مادام‌العمر افراد می‌دانند. یکی از اساسی‌ترین وظایف کتابخانه نیز آموزش مادام‌العمر و توانمندسازی کاربران در جهت تامین نیازهای اطلاعاتی و آموزشی می‌باشد. در همین راستا مدیران نیز نقش اول کتابخانه را در «توانمند ساختن کاربر» دانسته‌اند. در صورتی که مدیران در خدمات کتابخانه‌های مجازی شرایط و امکاناتی را که به یادگیری مادام‌العمر منجر شود را مورد توجه قرار

منابع اطلاعاتی، سازماندهی، یکپارچه سازی منابع و فراهم کردن امکان دسترسی کاربران به منابع از طریق وبسایت کتابخانه، کاربران را از میان انبوه اطلاعات نجات می دهد [۱۰].

از میان انواع منابع ارائه شده برای کتابخانه مجازی، مدیران و دانشجویان، چهار اولویت اول را به «کتاب های درسی»، «پایگاه های اطلاعاتی»، «مجلات و پایان نامه ها» و «متن کامل منابع مرتبط با هر رشته تحصیلی» اختصاص داده اند. با این تفاوت که دیدگاه آن ها در ارتباط با اولویت سوم با یکدیگر مطابقت نداشته است، مدیران «مجلات و پایان نامه ها» و دانشجویان «متن کامل منابع مرتبط با هر رشته تحصیلی» را در اولویت سوم قرار داده اند. لازم به ذکر است که در شرایط فعلی کتابخانه های دیجیتال، مجلات، پایان نامه ها و پایگاه های اطلاعاتی خریداری شده توسط دانشگاه ها، که اغلب چکیده منابع می باشد را از طریق شبکه اینترنت در دسترس قرار داده اند. اما به «کتاب های درسی» و «منابع هر رشته مطابق با سر فصل دروس»، توجهی نشده است. پایان نامه های فارسی نیز از طریق شبکه اینترنت قابل دسترس نیست، «مرکز اطلاعات و مدرک علمی ایران»، تنها مرکز علمی است که به جمع آوری پایان نامه های دانشگاه های وزارت علوم پرداخته است، که چکیده این پایان نامه ها از طریق شبکه اینترنت در وب سایت این مرکز قابل دسترس می باشد. با توجه به نتایج پژوهش، «متن کامل منابع مرتبط با هر رشته تحصیلی» و «کتاب های درسی» مواردی هستند که لازم است، برای دانشجویان آموزش مجازی به صورت الکترونیکی ارائه گردد. دیو در پژوهش خود که به بررسی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه آیوا (Auva'a University) پرداخته است، به این نتیجه رسیده که از دیدگاه دانشجویان «مرجع الکترونیک و پایگاه های اطلاعاتی تمام متن» بالاترین رتبه را در بین خدمات کتابخانه ای کسب کرده است [۱۱]. خاصه در پژوهشی که به خدمات کتابخانه ای در برنامه های آموزش الکترونیکی پرداخته، چنین بیان می کند که بیش از ۷۰ درصد از دانشجویان دسترسی به منابع و مواد کتابخانه ای را بسیار مهم

تحقیقات و پروژه های دانشجویان محسوب می شود و به همین دلیل می توان گفت که چرا دانشجویان نقش کتابخانه را در امر «پژوهش» مهم تر از سایر موارد دانسته اند و این یک امر بدیهی است که خدمات کتابخانه یک نیاز اساسی برای این دانشجویان در تمام مقاطع می باشد. منتظر در یافته های مقاله خود چنین بیان می کند: همانطور که برای موفقیت دانشگاه های سنتی وجود یک کتابخانه حائز اهمیت است، برای دانشگاه های مجازی نیز وجود کتابخانه یک امر مهم و ضروری است تا بتواند استاد، دانشجو و پژوهش های این دانشگاه را مورد حمایت قرار دهد [۷]. دانشجویان مجازی به دلیل عدم حضور فیزیکی در محل، قاعدتا از خدمات کتابخانه سنتی نمی توانند بهره مند شوند، مگر زمانی که در دانشگاه حضور داشته باشند. در کتابخانه های دیجیتال نیز همه خدمات و امکانات کتابخانه ای از طریق شبکه اینترنت ارائه نمی شود تا دانشجویان بتوانند در هر مکانی که هستند از خدمات کتابخانه ای بهره مند شوند. در نتیجه پژوهش دیانی آمده است که، کتابخانه به عنوان بازوی کمکی در جهت ارتقای کیفیت آموزش نقش مهمی دارد و راه اندازی کتابخانه دیجیتال و دسترسی از راه دور به منابع و خدمات این کتابخانه برای دانشگاه پیام نور یک ضرورت مهم محسوب می شود [۸]. با توجه به اینکه دانشجویان اولویت اول را به امر «پژوهش» داده اند، مدیران در ارائه خدمات ابتدا باید، به نیازهای پایه و اولیه دانشجویان که منابع درسی و پژوهشی می باشد، توجه کنند و در همین راستا آموزش و مهارت های لازم که در توانمندساختن دانشجویان مفید است را ارائه دهند تا نقش کتابخانه در مراکز آموزش مجازی به خوبی نمود پیدا کند. در پژوهش «نقش کتابخانه ها در توسعه آموزش» مشخص شده است که، کتابخانه مجازی شیوه های نوین آموزش را می تواند ایجاد کند و در برگزیده انواع کتابخانه های سنتی و دیجیتال است و می تواند فرصت های یادگیری مادام العمر را به همه شهروندان ارائه دهد [۹]. «اصنافی» نیز بیان کرده است، اگر قرار باشد آموزش الکترونیکی وجود داشته باشد باید کتابخانه ای هم جهت مطالعه افراد موجود باشد. «کتابخانه مجازی با ارائه

داسته‌اند [۱]. محمداسماعیلی در پژوهش خود بیان کرده است که یکی از مهم‌ترین عوامل در ارائه دوره‌های آموزش از راه دور، کتابخانه‌های دیجیتال یا مجازی می‌باشد. این کتابخانه‌ها شامل مطالب و محتویات مورد نیاز برای ارائه خدمات آموزش و فراگیری بهتر می‌باشند [۱۲]. نتایج حاکی از اهمیت منابع کتابخانه به صورت الکترونیکی می‌باشد و باید شرایط دسترسی به متن کامل منابع و خدمات کتابخانه‌ای از طریق شبکه اینترنت مهیا شود. با توجه به نظرات هر دو گروه، علاوه بر مجلات و پایگاه‌های اطلاعاتی باید کتاب‌های درسی، متن کامل منابع و پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن از طریق شبکه اینترنت برای کاربران ارائه شود. اگر دانشگاه‌ها در حال حاضر توان راه اندازی کتابخانه مجازی را ندارند، می‌توانند با توجه به رشته‌هایی که به صورت مجازی دانشجو می‌پذیرند، کتاب‌های درسی مرتبط با این رشته‌ها و متن کامل منابع را از طریق وب سایت کتابخانه، دانشگاه‌های مربوطه به صورت الکترونیکی ارائه دهند تا دانشجویان به این منابع دسترسی داشته باشند.

ادامه نتایج پژوهش که مربوط به شیوه‌ی ارائه منابع می‌باشد، مدیران ارائه منابع را به صورت «چکیده و اطلاعات کتابشناختی منابع» و دانشجویان به صورت «دسترسی به متن کامل منابع به صورت رایگان» به عنوان اولویت اول در شیوه‌ی ارائه منابع مورد توجه قرار داده‌اند. در اولویت‌های بعدی «خدمات تحویل مدرک» و «تالارهای گفتگو» قرار گرفته است. ارائه منابع به صورت «چکیده و ارجاع به مدرک مورد نظر»، شیوه مناسبی برای کاهش هزینه خرید منابع می‌باشد. در بیشتر موارد دسترسی به چکیده مدارک، پاسخگویی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان نیست. در عین حال همیشه امکان فراهم کردن «دسترسی به متن کامل منابع» برای دانشگاه‌ها وجود ندارد. با وجود این ترکیبی از هر دو روش، راه حل مناسبی است، زیرا هم نیاز دانشجویان را تاحدی رفع می‌کند و هم هزینه زیادی به دانشگاه‌ها تحمیل نمی‌شود. همانطور که در حال حاضر در پایگاه‌های اطلاعاتی خریداری شده توسط دانشگاه‌ها به این شیوه‌ی ترکیبی منابع ارائه می‌شود. اما ایرادی که این پایگاه‌ها دارند، این است که در بسیاری از دانشگاه‌ها

که این پایگاه‌ها را خریداری کرده‌اند با رشته‌های تحصیلی آموزش مجازی متناسب نیست و مساله دیگری که وجود دارد، این پایگاه‌ها شامل منابعی هستند که غالباً با سرفصل دروس و کتاب‌های درسی رشته‌های تحصیلی مرتبط نمی‌باشد. اگر هر مرکز آموزشی، متناسب با رشته‌های تحصیلی خود پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن ایجاد کند، برای رفع نیازهای دانشجویان بهتر می‌باشد. «خدمات تحویل مدرک» نیز راه حل مناسبی برای تامین نیازهای اطلاعاتی دانشجویان می‌باشد. اگر مراکز آموزش مجازی این سیستم را به صورت آنلاین و درون شبکه‌ای راه اندازی کنند، تا حد زیادی می‌توانند نیازهای اطلاعاتی دانشجویان را تامین کنند. «تالارهای گفتگو» شیوه‌ای است که از طریق آن کاربران با یکدیگر و با کتابداران می‌توانند به گفتگو بپردازند. مشاوره‌ها و راهنمایی‌های لازم را در جهت رفع نیازهای خود از این طریق دریافت کنند. جوکار در یافته‌های پژوهش خود، مهم‌ترین مشکل دانشجویان آموزش مجازی را در دسترسی به منابع اطلاعاتی، نداشتن کتابخانه‌ای که منابع اطلاعاتی مناسب و مرتبط داشته باشد و همچنین نداشتن وقت کافی برای مطالعه و خواندن منابع اضافی دانسته است [۱۳]. اصنافی نیز در مقاله خود آورده است که، خدمات کتابخانه‌ها با آموزش الکترونیک باید ادغام شود تا کاربران با هر شیوه آموزشی و در هر مکانی بتوانند به متن کامل منابع آموزشی و پژوهشی مورد نیازشان دسترسی پیدا کنند [۱۴]. با توجه به نتایج این پژوهش، باید شیوه ارائه منابع کتابخانه مجازی در جهت تامین نیازهای کاربران ارائه شود. «دسترسی به متن کامل همه منابع کتابخانه‌ای» به دلیل اینکه هزینه زیادی برای دانشگاه‌ها دربر دارد، تقریباً قابل اجرا نمی‌باشد، روش «خدمات تحویل مدرک» و «تهیه متن کامل منابع» رشته‌های تحصیلی که به صورت مجازی دانشجو می‌پذیرند تا حد زیادی در جهت رفع نیازهای اطلاعاتی دانشجویان مفید می‌باشد، هم چنین منابع موجود در کتابخانه‌های سنتی را می‌توان به فرمت دیجیتال تبدیل کرد و از طریق شبکه اینترنت در وب سایت کتابخانه‌ها قابل دسترسی ساخت تا بتوانند پاسخگوی نیازهای آموزشی و پژوهشی دانشجویان باشند.

مدیریت سلامت ۱۳۹۴: ۱۸ (۶)

References

1. Khase A, Karami N. [Library Services: the Missing Link in the E-Learning Program in Iran]. Journal of Research of the National Library and Information Organization 2010;[cited 2012 Sep 5]. 21 (2) : 132-45. [Persian].
2. [Technology DoI. Virtual Teaching and Learning Standards 2010]. [cited 2012 sep 5] [Persian]. Available from: <http://www.prozhe.com/%D8%AF%D8%A7%D9%86%D9%84%D9%88%D8%AF%D9%85%D9%82%D8%A7%D9%84%D9%87%D8%A2%D9%85%D9%88%D8%B2%D8%B4%D9%85%D8%AC%D8%A7%D8%B2%DB%8C%D9%88D8%A7%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D8%AF>.
3. Johnson K, Trabelsi H, Tin T. Library Support for online learners: E-resources, E-services and the Human Factors. Chapter 14. Theory and Practice of online learning. Athabasca. Athabasca University. 2011. [English]. Available:http://cde.athabascau.ca/online_book/ch14.html
4. Panahi S. [Virtual Library and Its Differences with Digital Libraries and Electronic]. Faslnam-ye katab 2003;54:99-105. [Persian].
5. Safari rad F. [The role of libraries Shiraz University The information needs of graduate students]. Faslnam-ye ketab 2006. 68:219-234. [persian].

تشکر و قدردانی

این مقاله حاصل بخشی از پایان نامه تحت عنوان «بررسی نظر مدیران و دانشجویان مراکز آموزش مجازی در اولویت بندی خدمات کتابخانه های مجازی در دانشگاه های شهر» در مقطع کارشناسی ارشد در سال ۱۳۹۲ به کد ۱۳۲۹/۵۳۲ می باشد که با حمایت دانشگاه علوم پزشکی تهران اجرا شده است.

6. Mohammadi Far D. [Identification and Implementation of Digital Libraries and Virtual]. Tehran: Chapar, lenjvan; 2006. [Persian]
7. Montazer G, Daiani, M. H. [Virtual University]. Library and Information Science. 2003. [cited 2013 Dec 11]21. [Persian] Avalibl from : [http://www. magiran. com/view. asp?Type=pdf&ID=115793](http://www.magiran.com/view.asp?Type=pdf&ID=115793)
8. Dalili H, Daiani M. H, Azad A. [”Evaluation of library services for distance education infrastructure PNU in connection with its educational structure”]. Library and Information Science. 1999. [cited 2013 Dec 11]41: 49-114. [persian]. Avalible: [http://www. noormags. com/view/fa/articlepage/952307](http://www.noormags.com/view/fa/articlepage/952307)
9. Adio G, Olasina G. “the Role of Library in Educational Development”. University of Technology Ogbomoso. 2007. [2013 Dec 11][English]. Avalible:[http://www. unilorin. edu. ng/publications/olasinage/THE%20ROLE%20OF%20LIBRARY%20IN%20EDUCATIONAL%20DEVELOPMENT. pdf](http://www.unilorin.edu.ng/publications/olasinage/THE%20ROLE%20OF%20LIBRARY%20IN%20EDUCATIONAL%20DEVELOPMENT.pdf)
10. Asnafi AM. [What is E-Learning and Virtual Library is the Place where this Process]. Faslnam-ye ketab. 2007; [cited 2013 Dec 11]. 63. [Persian]. Avalible: [http://www. magiran. com/view. asp?Type=pdf&ID=325520&l=fa](http://www.magiran.com/view.asp?Type=pdf&ID=325520&l=fa)
11. Dew ,S. H. Knowing Your Users and what they want: Surveying Off-Campus Students about Library Services. Journal of Library Adminstration. 2001. [Cited 2013 Dec 11]. 31. [English]. Avalible from: [http://libres. uncg. edu/ir/uncg/f/S_Dew_Knowing_081208. pdf](http://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/S_Dew_Knowing_081208.pdf)
12. Mohamad Esmaeili S, Rahiminejad Z. [Take a digital library and a supporting role in distance education courses]. Journal science library & information technology. 2007. [Cited 2013 Dec 11]. 1. [persian]. Avalible: [:http://www. noormags. com/view/fa/articlepage/330263](http://www.noormags.com/view/fa/articlepage/330263)
13. Jokar A, Khase A. [Information Resources as one of the Support Systems in E-Learning: A Case Study of Learning students at Shiraz University]. Journal of Research and Planning in Higher Education. 2007;[Cited 2013 Dec 11]43:90-111. [Persian]. Avalible from: [http://www. noormags. com/view/fa/articlepage/109452](http://www.noormags.com/view/fa/articlepage/109452)
14. Asnafi A. R, Hamidi A. ” The role of information technology and their relationship to the development of education and science, with an emphasis on the role of virtual libraries”. [Cited 2013 Dec 11] 2)3(. [persian]. Avalible:[http://it. behdasht. gov. ir/uploads/101_1191_Article-Vol3-Num2-ID368. Pdf](http://it.behdasht.gov.ir/uploads/101_1191_Article-Vol3-Num2-ID368.Pdf)

Support from Virtual Libraries for Virtual Education: Opinions from Managers and Students

Eskrootchi R¹/ Zarghani M²/ Hoseini AF³

Abstract

Introduction: Recently, virtual education has significantly influenced traditional educational systems by means of advanced communication information technologies .Which has not been paid much attention by the developers of this system. The present study aims at exploring the viewpoints of the managers and students of virtual educational centers concerning the services provided by virtual libraries.

Methods: The research tool of the present original research study consisted of a questionnaire. The validity of the questionnaire was confirmed by six specialists out of ten and its reliability was determined by the managers and students as 79% and 71%, respectively. The research community included managers and students of 19 centers for virtual educations at universities in Tehran. The data were analyzed using descriptive statistics by means of SPSS and Excel.

Results: It was found that, regarding the role of a library in virtual education, the managers and the students considered ‘empowering the user’ and ‘the research’ as their first priorities, respectively. Amongst the resources presented, ‘information databases and textbooks’ were found to rank first by both groups. In terms of the method of presenting the resources, ‘access to the abstracts and bibliographical information’ and ‘access to the full texts of the resources’ were prioritized by the managers and the students, respectively.

Conclusion: Since the virtual library plays a crucial role in virtual learning, paying adequate attention to the differences between the viewpoints of the two groups is essential. The managers, therefore, should plan to provide library services based on the needs of the students so that the virtual libraries can fulfill their roles in the development of virtual education.

Keywords: Virtual Library, Virtual Education Centers, Library Services

---

• Received: 6/Nov/2014 • Modified: 16/Aug/2015 • Accepted: 28/Oct/2015

---

1. Associate Professor of Medical Library and Information Science Department, School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

2. MSc of Medical Library and Information Sciences, Faculty of Para-Medical Sciences, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran ; Corresponding Author (mary.zarghani@gmail.com)

3. Instructor of Mathematics and Statistics Department, School of Public Health, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran